
MARTIN HAJDEGER

(1889-1976)

Biografske kontroverze

- Udaljavanje Huserla sa univerziteta i dolazak Hajdegera
- Govori i javni istupi (rektorski govor) u kontekstu nacističkog preuzimanja vlasti i veličanje „istorijskog poziva Nemačke“
- Kasnije povlačenje iz direktnog i aktivnog angažmana za Treći Rajh
- Posle rata predaje samo povremeno na univerzitetima Nemačke, ali štampa niz dela koja znatno utiču na mnogobrojne filozofske autore širom sveta
- Mnogi njegovi učenici, bezbroj apologeta, ali i originalnih filozofa (naročito u Francuskoj) smatraju ga jednim od najvećih filozofa savremenog sveta

pitanje o bivstvovanju

- Temeljna filozofska interesovanja i celokupni misaoni napor upereni su na pitanje o bivstvovanju
- Dok je kod predsokratovskih mislilaca (Anaksimandra, Parmenida i Heraklita) došla do reči istina samog bitka
- ona se već kod Platona i Aristotela pretvara u metafizičko pitanje i tako postaje poprište „zaborava bivstvovanja“
- „Bivstvovanje se skriva ukoliko se otkriva u bivstvujuće.“
- Cela istorija zapadnoevropske metafizike (zaključno sa Ničeom) pokazuje upravo tu skrivenost bivstvovanja, koje se kao zaboravljen prikriva u stalnu prisutnost bića
- Metafizika pita za bivstvujuće kao bivstvujuće, ostaje kod bića i ne okreće se bitku kao bitku
- „Zato se metafizika nadvladava u mišljenju o istini bivstvovanja.“
- „Zaborav bivstvovanja“:
  - nije nikakva subjektivna greška filozofa
  - nije nesmotrenost ili propust
  - niti neko „objektivno“ događanje nezavisno od čoveka
  - već je bitna karakteristika otuđenja čoveka i čitave istorije Zapada

kritika zapadne metafizike

- Dekartova metaforična predstava filozofije kao drveta (koren – metafizika, stablo – fizika, grane – posebne nauke) i nužnost zasnivanja fundamentalne ontologije kao ispitivanja tla na kome to drvo počiva
- Metafizika pita o bivstvujućem kao bivstvujućem, a ne osvrće se na bivstvovanje
- Ona izlaže bivstvujuće na različite načine: kao duh, silu, tvar, bivanje, život, predstavu, supstanciju, subjekat, energiju, večno vraćanje istog i sl.
- Međutim, bivstvujuće se uvek javlja rasvetljeno bivstvovanjem i kada to uspemo da razumemo, bivstvovanje dospeva u neprikrivenost (*aletheia*)
- Metafizika:
  - ne pita da li i kako bivstvovanje sa sobom donosi takvu neprikrivenost
  - govori iz neprimećene objavljenosti bivstvovanja, koja joj je temelj
  - biva prevladana u mišljenju istine bivstvovanja prevladana, ali ne i uklonjena
  - je dispozicija čoveka shvaćenog kao *animal rationale* (pri čemu je duh pretumačen u inteligenciju, koja se sastoji od razuma i uma)

ontološka razlika

■ Metafizika:

- u svojim odgovorima na pitanje o bivstvujućem kao bivstvujućem, predočava pre bivstvujućeg bivstvovanje, izgovara ga nužno i stalno, ali ga ne dovodi do reči, jer ga ne pomišlja u njegovoj istini
- u njoj se suština istine pojavljuje uvek već u kasnijem obliku iskaza i saznanja (izvedenog suprotstavljanja bića i mišljenja)
- misli bivstvujuće u celini i govori o bivstvovanju, ona ova dva neprekidno zamenjuje. No ova zamena nije greška, ona je događaj

ontološka razlika	
bivstvovanje	bivstvujuće
bitak	biće
biće	bivstvujuće

tu-bivstvovanje kao egzistencija

- Da bi se ujediniio odnos bitka prema biti čoveka i odnos čoveka prema biti bitka koristi se naziv tu-bivstvovanje
- Suština tu-bivstvovanja je egzistencija
- Ekstatički smisao egzistencije treba misliti kao ospoljenje otvorenosti bivstvovanja samog
- Jedino čovek egzistira, jer jedini on istrajava u neprikrivenosti bivstvovanja
- Metafizika predočava bivstvujuće kao bivstvujuće u celini (bićevnost bivstvujućeg) i to na dvostruki način:
  - u smislu njegovih najopštijih crta – ontologija
  - u smislu najvišeg i, stoga, božanskog bića – teologija
- Metafizika nema svest o ovoj dvoznačnosti, jer uvek već predstavlja bivstvujuće kako se ono samo od sebe pokazalo, dok ne obraća pažnju na ono što se u bivstvujućem, koje je postalo neprikriveno, već skrilo
- Napor da se promisli ono što ostaje prikriveno u metafizici naziva se fundamentalna ontologija (mada odrednica „ontologija“ navodi na pomisao da se radi o ontologiji kao ispitivanju istine bivstvujućeg, a ne bivstvovanja)

bivstvovanje bivstvujućeg

- **Metafizika zaboravlja biće:**
  - ne misli ontološku razliku
  - pokušava da objasni bivstvujuće njegovim svođenjem na rod i stvar
- Jedna od osnovnih karakteristika metafizike je svođenje saznanja na logičko, naučno mišljenje i iz toga je proistekla prevlast naučnog duha i tehnička revolucija
- Protagora, Heraklit i Parmenid bili na tragu razumevanja bivstvovanja
- *Physis* je osnova svega što jeste, ono je proces, događanje u smislu otvorenosti, osvetljavanja svega postojećeg – metafizika ne doseže do istine kao otvorenosti
- Čitava metafizika ostaje povezana sa fizikom, jer proučava biće samo kako se manifestuje u bivstvujućem – ona ostaje prožeta izvesnom partikularnošću, koja je sprečava da bude istinski metafizička
- U potrazi za bivstvovanjem, grčka (i srednjevekovna) metafizika je mislila bivstvovanje će kao nešto bivstvujuće što se samo dovršava u mišljenju – uklopljenost mišljenja u biće ostaje osnovna pretpostavka antičke i srednjevekovne metafizike
- Istorija metafizike ispostavlja se kao istorija nihilizma, jer se sve što nije određeno bivstvujuće smatra za ništa
- **Bivstvovanje nije ništa bivstvujuće niti njegov sastavni deo, već je temelj koji postavlja bivstvujuće kao bivstvujuće**

metafizički zaborav bivstvovanja

- Istorija bivstvovanja počinje, i to nužno, sa zaboravom bivstvovanja
- Metafizika je samo „epoha“ u istoriji bivstvovanja samog
- U svojoj suštini metafizika je nihilizam
- Osnovni zadatak mišljenja je da ponovo probudi smisao za bivstvovanje, tj. za ono što omogućuje postojanje svakog bivstvujućeg
- Taj zadatak moguće je postaviti samo onda ako se sam čovek razume drugačije nego do sada: ako se pitanjem o smislu bitka čovek otkrije kao **ek-sistencija** i kao mjesto „boravljenja bivstvovanja“ („kuća bivstvovanja“)
- Ispitivanje egzistencije u njenoj vremenitosti, tj. njeno ispitivanje kao ljudsko postojanje, priprema i omogućuje pitanje o samom bivstvovanju
- Ljudsko postojanje tu-bivstvovanje, tj. „tu“ „bivstvovanja“ (*Dasein ist das Da des Seins*)
- Zaborav diferencijacije između bivstvovanja i bivstvujućeg rezultuje metafizičkim nihilizmom, pa čovek ostaje „bez zavičaja“, ostaje stranac u ovom svetu, ostaje u njemu „u tuđini“, u čežnji za izgubljenim zavičajem
- Filozofija kao metafizika nije osvetlila, nego doprinela tom otuđenju

shvatanje bića iz horizonta vremena

- Postavljajući pitanje o smislu bivstvovanja čovek postaje:
  - ono „tu“ bivstvovanja
  - mesto objavljivanja bitne istine
- Ovo postavljanje pitanja ne dolazi od nas već je realan proces bivstvovanja (ono nas uzima u posed)
- Čovek je tu-bivstvovanje kao:
  - integrisanost čoveka i bivstvoanja
  - pripadanje čoveka bivstvovanju
  - objavljivanje bivstvovanja čoveku
- Čovek:
  - uvek na neki način transcendirira bivstvujuće ostajući otvoren za bivstvovanje
  - određuje time i otkriva svoju ekstatičnu suštinu
- Razumevanje bivstvovanje postaje zbivanje samog bivstvovanja u bitnom mišljenju
- Suština tu-bivstvovanja jeste njegova egzistencija
- Razumevajući svoju konačnost tu-bivstvovanje:
  - se transcendirira kao konačno, obično bivstvujuće
  - ono *ek-sistira* ostvarujući se u svojim projektima

vremenitost

- Smisao tu-bivstvovanja otkriva se u ekstatičnoj strukturi vremena
- Tu-bivstvovanje je vremenito: preko vremenitosti ono transcendirira konačnost
- Samo čovek može da ide ka:
  - svom rođenju (prošlosti) - bivstvovanje-ka-rođenju
  - svojoj smrti (budućnosti) – bivstvovanje-ka-smrti
- Preduzima se tako izvorna interpretacija vremenitosti, da se samo biće tumači iz horizonta vremena
- Autentično vreme (**vremenitost**) omogućava jedinstvo vremenskih ekstaza (bilosti, sadašnjosti i budućnosti) i to preko budućnosti
- Autentično vreme sadašnjost tumači kao:
  - momenat projekcije budućnosti
  - obnavljanje bilosti sa stanovišta novih mogućnosti (istoričnost)
- Beskonačno vreme:
  - zapalost među unutarstvovajuća
  - beskonačna serija „sada“

- Duboka veza između čovek i vremena omogućava čoveku da se otvori manifestaciji bivstvovanja
- Otvorenost prema bivstvovanju omogućava briga, koja se prvobitno otkriva kao teskoba
- Teskoba otkriva:
  - našu bačenost u svet („biti-već-u“)
  - našu propalost među bivstvujuće („biti-kod“) – nezavičajnost
  - ekstatičku prirodu našeg bivstvujućeg kao projekta („biti-unapred“)
- Kad se svi ovi momenti strepnje razviju dobija se briga kao osnovni oblik egzistirajućeg razumevanja sveta
- Iz brige kao ekstatičnosti i doživljaja bezzavičajnosti (svet nam je tuđ) otkriva se tu-bivstvovanje kao „bivstvovanje-ka-smrti“
- Briga otkriva smrt ne kao činjenicu kraja, već kao neprestano prisustvo kraja
- Tek svest o smrti (konačnosti) okreće tubivstvovanje prema njemu samom (od svakodnevice) i omogućuje autentičnost
- U brizi se tu-bivstvovanje se nalazi pred ne bivstvovanjem kao svojim bivstvovanjem

savest i autentično vreme

- Iz razumevanja konačnosti nastaje savest
- Savest:
  - se obraća tu-bivstvovanju kao krivcu, tj. odgovornom za neispunjenost (svih) svojih mogućnosti
  - je nedokaziva, ona je fakt
  - poziva tu-bivstvovanje da se trgne iz osluškivanja Se prema sebi samom
  - otvorenost prema svojoj budućnosti (spremnost na poziv)
  - dovodi do čina odlučnosti
- Odlučnost stvara egzistenciju
- Egzistirati znači biti u vremenu – egzistencija je projekat
- Beskonačno vreme:
  - derivat egzistencijalnog (konačnog) vremena
  - hronometarsko, proračunljivo vreme (jer svakodnevnica zahteva proračunavanje efekata upotrebe pribora i u tu svrhu i vremena)
  - budućnost ima samo karakter iščekivanja efekata koji su rezultat prostog produžetka sadašnjosti, čistog trajanja
  - prošlost je identična sa sadašnjošću
  - ima poreklo u zaboravu bivstvjućeg
  - je osnova kategorije prostora koji dominira u svetu shvaćenom kao priručnost
- Autentično vreme:
  - sadašnjost je uvek samo momenat projekcije budućnosti

vremenitost, autentičnost i istoričnost

- Svaki oblik tu-bivstvovanja izražava na određen način vreme:
  - neautentičan (propalost, zaborav, svakodnevnica, bezličnost)
  - autentičnog (egzistiranje na način brige)
- Bivstvovanje i vreme su jedno
- Autentično vreme je sinonim za bivstvovanje, za smisao našeg egzistiranja
- Tu-bivstvovanje nije vremenito zato što je u istoriji, već je ono istorično zato što je vremenito
- Istoričnost:
  - autentičnog tubića – sudbina
  - neautentičnog – udes
- Vreme je izvorno ovremenjavanje vremenitosti, koja kao takva omogućuje konstituciju strukture brige.
- Vremenitost:
  - je bitno ekstatička
  - se izvorno ovremenjuje iz budućnosti
- Izvorno vreme je konačno

- U svojim kasnijim radovima:
  - **mišljenje bivstvovanja** (umesto “filozofija“)
  - **pitanje o bivstvovanju** (umesto “fundamentalna ontologija“)
- Dosadašnja filozofija (racionalistička, mistično-iracionalistička) samo je jednostrano filozofsko stremljenje koja izvire iz istog temeljnog ne-razumevanja bivstvovanja
- Suština nauke je istraživanje, a suština istraživanja je u tome da saznavanje samo sebe usmerava u neko područje bivstvujćeg, prirode ili istorije
- Nauka postaje istraživanjem kad tzv. činjenice postanu predmetne
- Međutim, ono što stoji u činjenicama, ali i ono što je stalnost njihovog menjanja, jeste pravilo
- Postojanost promene u nužnosti njenog proticanja je zakon

- Tek u vidnom krugu **pravila** činjenice kao činjenice postaju jasnima
- Istraživanje činjenica jeste **uspostavljanje i očuvanje pravila i zakona**
- Utemeljivanje zakona, međutim, postaje odlučno za eksperiment
- Izvršiti eksperiment znači: predstaviti uslove u skladu s kojima se određena povezanost mijene može slediti u nužnosti njenog proticanja, a to znači tako da se njime može unapred ovladati za računanje
- U nauci specijalnost nije neka posledica, već temelj napretka samog istraživanja, jer ono raspolaže bićima kada može da ih proračuna u njihovom budućem toku ili naknadno izračuna kao prošlost
- Misliti u „blizini bivstvovanja“ znači istovremeno se odeliti od nauke
- Štaviše, „nauka ne misli“ „na način mislioca“:
  - to za nju nije nikakav nedostatak
  - već prednost, jer osigurava mogućnost „da se na način istraživanja upusti u bilo koje predmetno područje i da se tamo nastani“

Umetnost i tehnika

- Kada **metafizika postane univerzalna i planetarna** (kad se sve više rasprostire celom Zemljom) dolazi do velikog razvoja nauke i tehnike
- Moderna tehnika i savremena nauka predstavljaju krajnju fazu zaborava bivstvovanja što dolazi u “vreme svetske noći”: u tehničkom redu gasi se svaki trag zavičajne blizine čoveka bivstvovanju
- Postavlja se pitanje mogućnosti i održivosti svih „metafizičkih disciplina“, pa tako i estetike
- Kao metafizičko pitanje o suštini umetnosti (a umetnost on definiše kao „sebe-u-delo-postavljanje istine bića“) estetika ne može da dopre do svog pravog izvora, jer je njen horizont ograničen na način bitka stvari, a i samoj stvari ne dopušta da bivstvuje u svojoj „stvarnosti“, već je gura u određene kategorije

---

ŽAN-POL SARTR

(1905–1980)

- Pod uticajem: Kjerkegora, Huserla i Hajdegera
- Vlastito egzistencijalističko shvatanje sveta i života, u kojem se u raznim fazama njegovog stvaralaštva isprepliću mnogobrojne filozofske i idejne tendencije vremena
- Angažovan u društvenom životu i nekim političkim akcijama
- Pisac izuzetnih dela iz područja romana i drama

punina stvari i praznina svesti

- Čitavo biće je izvan čoveka koji egzistira sve svoje mogućnosti i tako nadilazi puni i masivni pozitivum bića
  1. Čovek ima telo koje se može posmatrati kao stvar među drugim stvarima, ali on nikada nije samo svoje telo
  2. Usred masivne punine njegove telesnosti
  3. njegova svest se pojavljuje kao praznina koja ima potrebu da bude ispunjena
  4. ova potreba navodi svest da imitira način bivstvovanja materijalnih stvari koje su sobom ispunjene da bi večno mirovale u večnoj sadašnjosti
- Suprotnost bića i egzistencije ostaje nesavladiva, jer egzistencija u svojoj ekstatičnoj nezasićenosti nikada ne može koincidirati sa sobom kao stena ili komad gvožđa – to ostaje samo nedostižna želja
- Zato što čovek ne može da dostigne biće u realnom životu, otelovljenje bića u umetničkom delu ima za njega neodoljivu draž koja ga navodi na nova iskušenja i nove projekte
- Projekat dostizanja bića je fundamentalan i on leži u osnovi svih drugih projekata

stvar i svest

- U nesavladivoj suprotnosti bivstvovanja i egzistencije nema ontološke prednosti nijednog od dva pretpostavljena tipa bivstvovanja:
  - ni svesti kao bivstvovanju-za-sebe
  - ni stvarima kao bivstvovanju-po-sebi (u sebe zatvorenom bivstvovanju)
- I stvari i svest bivstvuju, ali na različite načine:
  - svest bivstvuje kao:
    - čista unutrašnjost
    - čista spontanost
    - providna praznina (bez sadržaja) (koja postoji samo dok se rasprskava prema stvarima)
(Biće-za-sebe je ništa, jer je nedostatak smisla bića. Biće je moguće samo preko delatnosti bića-za-sebe (rasprskavanja) biće-za-sebe nema esenciju, već je stvara negacijom svake faktičnosti negacija je izraz slobode kao što je pozicija izraz slučajnosti.)
  - stvari bivstvuju kao:
    - nešto nestvoreno
    - bez cilja i odnosa
    - bez mogućnosti
    - kao inertna prisutnost (koja postoji po sebi i koincidira sa sobom i miruje)

mišljenje i svet

- U mišljenju treba početi od čiste svesti:
  - ali to još ne znači da ona u sebi nosi osnovu svoga bića
  - ona se ne može zamisliti ni kao akt ni kao geneza
    - svest ne postoji samo u aktu
    - svest ne prethodi vlastitoj egzistenciji
- Svest nije osnova svoga bića:
  - potpuno je kontingentna
  - prethodi ništavilu
  - izvlači se iz samog bića
- Bivstvovanje sveta u celini i naše vlastito bivstvovanje-u-svetu ostaju:
  - nestvoreni
  - slučajni
  - apsurdni (njihovo postojanje se ne može opravdati)
- Ontologija slobode:
  - ne traži ništa metafizičko (ni duh iza sveti, ni stvar po sebi iza pojava, ni večne i nepromenljive istine)
  - samo nastoji da utvrdi tačan odnos koji ujedinjuje fenomen bića sa bićem fenomena, unutar iskustva svesti, da bi tako dovela čoveka u posed njegovih vlastitih mogućnosti i učinila ga odgovornim za njegovu sudbinu

čovjek kao biće slobode

- Sloboda:
  - oslanja se na samu sebe
  - pokazuje se kao ono što je poslednje utemeljeno – bez temelja je
  - može da bude dostignuta samo kroz sebe samu (a sve drugo samo su neophodni instrumenti koji omogućavaju (ili sprečavaju) tok slobode)
  - je čovekova spontanost, a nije samo tekovina njegovog vlastitog aktiviteta
- Čovek:
  - slobodan je samo ukoliko može da se oslobodi
    - izvorno je slobodan, jer nema neku unapred određenu suštinu
    - ali je njegova sloboda suviše apstraktna i neživotna (ona koincidira sa ništavilom koje ga odvaja od sebe samog)
  - nije nego se stvara (do smrti): dok je živ nikada ne koincidira sa samim sobom
    - kreira svoju esenciju, samo angažujući se u nekom konkretnom činu koji obavezuje čoveka
    - samo kroz čin možemo da ispunimo našu slobodu i da postanemo esencijalni
- Čovek je primarno slobodan i neesencijalan, ali on mora delovati da bi ostao slobodan i postao esencijalan
- Egzistencija nije faktum već zadatak

ispunjenje slobode

- Ali kako može da se ispuni praznina slobode?
- Kako nešto može da nastane iz Ničega?
- Čovek je biće koje ima moć:
  - da iz ničega stvara nešto
  - da (besmislenom i bezvrednom) životu podari smisao i vrednost
- Čovek mora prvo uskočiti u svet i egzistirati, da bi se zatim odredio
- Čovek je zbir svojih činova i ništa drugo
- Međutim, čovek je zbog samoizdaje u korenu ugrožen
- On bi morao izaći iz sveta zamenice, iz zamorne i izveštačene stvarnosti u slobodu kroz pravo delovanje
- Prednost ima individualna i konkretna egzistencija nad objektivnom i opštom esencijom
- Moralne norme, kao opšte pojmove, takođe treba odbaciti u ime neuslovljene slobode
- Mi sudimo subjektivno bez ikakvih unapred datih normi i potpuno smo odgovorni za naše suđenje i vrednovanje – samostalnost suđenja i vrednovanja

opasnost neautentično postojanje

- Životne kukavice prihvataju već gotove i već konstruisane vrednosti da bi izbegle strepnju pred slobodom i odgovornošću - one žive neautentično
- Biće biva redukovano na defektnu ulogu običnog pozitivuma bez ikakvih mogućnosti, dok egzistenciji ostavlja čitav prostor mogućeg
- Sloboda:
  - prokletstvo
  - izvor ljudske veličine
- Pravi optimizam počinje tek sa očajanjem
- To je optimizam čoveka:
  - kome niko ništa ne duguje
  - koji ništa ne očekuje
  - koji zna da nema nikakvog prava
  - koji računa samo na sebe samog dok radi za dobro svih
- U nemogućnosti da pruži bilo kakva praktična uputstva, a da tim ne dođe u protivrečje sa svojom osnovnom pretpostavkom, Sartre je ostao kod namere da podseti na stalnu mogućnost slobode za čoveka
- Neuslovljena sloboda postaje bitni element egzistencije i najviša vrednost, pa stoga i merilo svih drugih vrednosti (pa i umetničke)
- Umetničko delo je vredno ako prikazuje postojanje (egzistenciju, slobodu), a nevredno, ako prikazuje postojanje (biće, idealni lik)

- Sam pojam egzistencije shvaćen je u smislu tradicionalnog suprotstavljanja egzistencije i esencije:
- Egzistencija čoveka prethodi njegovoj esenciji
- „Čovek prvo postoji, nalazi se, dolazi na svet, a zatim se određuje.“
- U tome leži razlog što je svoju doktrinu osmislio do kraja, pre svega, u romanu i drami kao izražajnim formama koje su najbliže i najprimerenije konkretnoj neponovljivoj egzistenciji
- Radikalni ateizam označava otvorenost za savremena idejna kretanja: „Ako bog postoji, onda ne postoji čovek; jedan drugoga isključuju.“
- Jedan od centralnih problema jeste pitanje slobode: čovek je osuđen da bude slobodan, tj. čovek nije ništa drugo do sama sloboda
- Ne vezujući se za boga, istinu ili dato biće, čovek u potpunoj napuštenosti ostvaruje svojom aktivnošću smisao svoga bića: „čovek je zbir svojih akcija i ništa drugo“

- Zasnivanje ontologije u glavnom filozofskom delu *Biće i ništa*
- Ideji slobode daje se i određeno društveno značenje, kao i konkretni i istorijski sadržaj (≠ Heidegger)
- Čovek, bez božanskog tutora, osuđen da bude slobodan, sasvim je sam, ali je upravo njegova sloboda smisao njegove egzistencije
- Život će biti samo ono (ali i sve ono) što čovek od njega učini: očaj ili radost, smisao ili besmisao – to zavisi samo od njega
- Jedino stoga moramo i možemo biti odgovorni, a to znači i opredeljeni, angažovani: kako sloboda ne bi ostala prazna, treba je ispuniti društvenom aktivnošću u skladu s progresivnim istorijskim kretanjima
- Postoje dve vrste bivstvovanja:
  - bivstvovanje po sebi
    - sačinjava celokupno bivstvovanje osim čoveka
    - ono materijalno, masivno, teško, nivelirajuće, „gnjecavo“
  - bivstvovanje za sebe
    - čovekovo postojanje
    - svest i svet kao konstitucija suprotstavljanja bivstvovanju po sebi

prelaz od ontologije na etiku

- Otkriće *ništa* označava izvor vrednosti: to je nedostatak
- Čovek vidi sebe kao nedostatak, pa vrednosti izbijaju iz njegove osnovne namere koju želi da ostvari sintezom svesti i bivstvovanja
- Stoga čovek i želi sebi da da apsolutnu egzistenciju, u kojoj bi nedostatak bio isključen: stoga želi da, u suštini, postane bog
- Ovu njegovu nameru otkriva egzistencijalna psihoanaliza, koja u isto vreme uverava čoveka da je samo on biće putem kojeg postoje vrednosti